

VÝZNAM DOVOLENÝCH, NEZBYTNÝCH A UŽITEČNÝCH DŮKAZŮ V KAUZÁCH NEPLATNOSTI MANŽELSTVÍ*

Fabio Marini

Úvodní poznámka

V tomto příspěvku se nebudeme zabývat důkazním systémem jako takovým (kán. 1526–1586, 1678–1680) ani jeho částmi (jednotlivé hlavy IV. statě v VII. knize kodexu), protože o tom již bylo dříve pojednáno v časopise *Quaderni di diritto ecclesiale*.¹ Nyní jde o to, co je vyjádřeno v kánonu 1527 § 1, který hovoří o důkazech, přičemž budeme věnovat zvláštní pozornost přídavným jménům „užitečné“ a „dovolené“ důkazy. Tyto charakteristiky je třeba podrobit hlubší reflexi, protože jsou to opěrné body pro zajištění správného postupu těch, kdo se podílejí na práci soudního tribunálu.

Touto reflexí – jež chce být zároveň jakýmsi prvotním nastíněním problematiky, která bude důkladněji zpracována později – chceme skromně přispět k úvahám o tom, jakým způsobem mají být získávány důkazy, aby odpovídaly procedurám i cílům, jež jsou vlastní kanonickému procesu.

V prvé řadě je třeba uvážit, že důkaz je *virtus causarum*,² duše a srdce celého procesu,³ bez této centrální části sporného soudního procesu totiž buď chybí materie, na jejímž základě je možné vynést rozhodnutí – protože neexistují žádná fakta, odpovídající tomu, co je třeba rozhodnout (*decidendum*), a tedy máme před sebou pouhé domněnky – nebo nějaká pravdivá fakta máme, ale nedokážeme

dojít k úsudku odpovídajícímu pravdě, neboť nám chybí prvky, umožňující popřít předpoklad platnosti manželství, protože dokážeme jen nedostatečně rekonstruovat události, k nimž došlo, pročež soudce nemůže nabýt nezbytné morální jistoty.

Důkaz je středem procesu také proto, že se o něj opírá celá konstrukce soudního výroku; na důkazech tedy závisí rozsudek a v důsledku toho i případné námitky proti němu, jež jsou odůvodněné právě tehdy, když důkazy chybějí nebo když je prokázána jejich nevěrohodnost. Bylo správně řečeno, že „neexistuje spravedlivý rozsudek bez spravedlivého souboru důkazů“.⁴

Proto jsou důkazy a jejich nezbytnost pro průběh soudního řízení úzce spojeny se samotným cílem procesu, jehož tři součásti nyní představíme:

a) Kanonický proces vyžaduje, aby byly připraveny podklady; součástí toho je i hledání důkazů. Zásady pro shromažďování důkazních materiálů najdeme v kánonu 1526 § 1 a v instrukci *Dignitas connubii* (IDC) v článku 156 § 1: *onus probandi incumbit ei qui asserit*. Musíme proto vzít v potaz, že důkazní činnost je úkolem stran a jejich právních zástupců. Tento úkol je velmi důležitý; není to pouze jeden z nezbytných nástrojů soudního procesu, ale jde přímo o jeden ze specifických cílů celého procesu, protože je v úzkém

spojení s vlastním jádrem jakéhokoliv soudního řízení: aby proti sobě stojící strany mohly vyřešit jádro sporu (nebo aby bylo možné vyslovit se k němu v souladu s pravdou), musí dokázat svá tvrzení, tzn. předložit důkazy potvrzující jejich vlastní tezi (úkolem soudce pak je tyto prvky, předložené proti sobě stojícími stranami, vzájemně konfrontovat a dát do souvislosti); důkaz se tím stává podstatnou součástí soudního procesu, odpovídají principu hledání pravdy, protože je to procesní nástroj (jde tedy o prostředek, nikoli o cíl, i když je pro soudní řízení nezbytný,⁵ protože jej vyžaduje jak zákon, tak zákonodárce), sloužící k dosažení dalších dvou cílů.⁶

b) Cílem vyšetřování je však hledání pravdy, která je posledním účelem a cílem procesního řízení. Hledání pravdy je vlastním cílem každého soudního řádu – což v případě církevního práva platí o to větší měrou. Vyhodnocení, zda jsou nějaké důkazy užitečné a dovolené, proto musí přímo souviset s vlastním cílem soudní aktivity; v této souvislosti je vhodné připomenout, že právě soulad mezi určujícím principem (soudním výrokem odpovídajícím pravdě) a principem vyšetřovacím (předložením důkazů, vedoucích k dosažení výše uvedeného cíle)⁷ je úkolem soudce, který se musí pevně snažit dosáhnout morální jistoty (srov. čl. 247 IDC),⁸ která je kromě jiného rozlišovacím kritériem pro nalezení souladu mezi dvěma uvedenými principy; protože opěrným bodem morální jistoty je pravda, označujeme ji za „opěrný pilíř kanonického procesního řádu“.⁹

c) U těchto dvou konstitutivních prvků se již v CIC 1917 (kán. 1618)¹⁰ – podobně jako i dnes (kán. 1452 § 1) – připouštěla výjimka z vyšetřovacího principu *in causis poenali-bus aliisque, quae publicum Ecclesiae bo-*

num aut animarum salutem respiciunt;¹¹ soudce má a musí (aspoň v manželských procesech (čl. 71 § 2 IDC) předkládat důkazy, protože to vyžaduje jak znění výše uvedených kánonů, tak samotný duch kanonického řádu, jímž je *salus animarum*. Právě proto soudce v některých procesech – zvláště v těch, kde je ve hře nejen dobro církve, nýbrž i spása jednotlivých věřících, jako je tomu například v kauzách neplatnosti manželství – může nebo i musí napravit nedostatečnost důkazů, poskytnutých jednotlivými stranami. Právě na tomto úkolu soudce je zřejmé, že „v samotném pojmu morální jistoty se implicitně skrývá nezbytnost hledat všechny možné důkazní prvky, které jsou obvykle totožné s těmi úkony, jež dovolují, aby tento proces formálně existoval a aby byl přímo sdělitelný“.¹² Proces kanonického soudního řízení tedy vyžaduje, aby se prostřednictvím vyšetřovacího procesu dosáhlo shody mezi *salus animarum* a pravdou.

Tyto tři nosné pilíře kanonického procesu tvoří nejen hodnoty, o které je možné opřít soudní výrok, nýbrž i kritéria, na jejichž základě můžeme vyhodnotit, zda jsou tyto důkazy nezbytné, zda nejsou zbytečně rozvláčné nebo – což je ještě horší – zda nebyly předloženy v rozporu s respektem k úctě k lidské osobě.

Tato stručná reflexe nechce být vyčerpávající exegezí kánonu 1527 § 1, přesto se snaží nabídnout určitý vhled do této kanonické normy tím, že poukazuje na to nové, co v ní nacházíme při srovnání s předchozí legislativou. Mějme na zřeteli, že kánon 1749 kodexu z roku 1917 kvalifikoval důkazy čistě z procesního pohledu: k soudnímu řízení nebylo možné přijmout ty důkazy, které by mohly vést ke zbytečnému prodlení průběhu vyšet-

řování, a jedinou přijatelnou výjimkou byly ty důkazy, které byly obecně považovány za nezbytné.¹³

Návrh kvalifikace důkazů

Podle některých autorů patří dvě přídavná jména, jimiž jsou výslovně charakterizovány důkazy v kánonu 1527, ke dvěma odlišným rovinám: pojem *užitečné* důkazy se týká praktického řádu a výraz *dovolené* důkazy patří do řádu morálního.¹⁴

a) Výraz *užitečný*, zvláště čteme-li ho v kontinuitě s předchozím kodexem, nepochybně poukazuje na nezbytnost toho, aby se nějaký důkaz skutečně shodoval se třemi výše uvedenými procesními cíli – tj. aby sloužil k jejich dosažení. Důkaz se tak jeví jako užitečný hlavně tehdy, když napomáhá vyřešit jádro sporu mezi stranami, přičemž zůstává inspirován hledáním pravdy a v nezbytné míře respektuje soudní řízení tím, že je v souladu s normami soudního procesu.

Formulace tohoto požadavku v CIC 1983 „nahrazuje a vylepšuje pokřivený, podezřívavý a restriktivní předpis“ předchozí normy (kán. 1749), aniž by popřela její cíl; zmiňuje totiž pojem, o němž jsme právě mluvili, což od soudce vyžaduje jistou míru spravedlivé snahy zajistit „rychlost a přímočarost procesu“;¹⁵ nahrazením přídavného jména „nezbytné“ pojmem „užitečné“ byl zdůrazněn úkol soudce správně rozlišovat (jak uvedeme vzápětí) a opět se potvrdila souvislost mezi vyšetřovacím principem a principem rozhodovacím; toto přídavné jméno tak lépe respektuje soudcův úkol důkladně rozlišovat.

b) Výraz *dovolený* důkaz pochází z příspěvku Pia Ciprottiho v době, kdy byl připravován dnešní kodex; tento odborník navrhl, aby sem bylo vloženo slovo *oprávněný*.¹⁶ V poz-

dějším schématu z roku 1976 zde však najdeme výraz *dovolený*¹⁷ a návrh kánonu, který z toho vzešel, přešel téměř beze změny až do dnes platného kodexu.

Je možné chápat tyto dva pojmy jako synonyma? Zdá se to možné, ale je třeba poznamenat, že pojem *užitečný* se v kodexu objevuje častěji než pojem *oprávněný*, s nímž se setkáváme výlučně v právním kontextu, kdežto první z těchto dvou pojmů obnáší i morální dimenzi, když odkazuje na to, co je spravedlivé, správné, dovolené a užitečné. Carlo Gullo k tomu vhodně poznamenal, že „pojem dovolenosti důkazu [...] je širší než pojmy platnosti a oprávněnosti; jde tedy o odlišný výraz s poněkud širším obsahem. Je odlišný, protože dovolenost se dotýká i morální oblasti; je obsáhlejší, protože morálka má širší dosah než právo; víme přece, že ne všechno, co je morálně nesprávné, je právně stíháno“.¹⁸

Můžeme tedy říci, že dnes platná norma se sice přímo neodvolává na občanské zákony platné v místě, kde tento proces probíhá, avšak pojem *užitečný* to nevyklučuje, na rozdíl od pojmu *oprávněný*, u něhož by to zřejmě mohlo být možné.¹⁹

Smysl pojmu *dovolený* je objasněn v článku 157 § 1 IDC, kde se především mluví o jeho negativním vymezení: *Illicitae autem probationes, sive in se sive quoad modum acquisitionis* [Nedovolené důkazy, ať už jako takové nebo kvůli způsobu jejich získání, nesmějí být ani uvedeny, ani připuštěny]; tím je objasněno, že se možnost předkládat dovolené důkazy hodnotí jak *quoad substantiam*, tak *quoad modum*.²⁰

b.1) Chceme-li se zabývat podstatou výše uvedeného pojmu, musíme se nejprve zaměřit na mravní řád; první komentátoři kodexu to dělali pomocí odvolání se na přiroze-

né právo; na tomto místě se nám zdá vhodné připomenout, že kanonické právo má společné rysy s jinými právními uspořádáními, přinejmenším co se týká evropského kontinentu (*civil law*).²¹ V této souvislosti se už vyskytly určité „případy, u kterých důkazní řízení popírá, snižuje nebo narušuje osobnost člověka nebo obnáší nějakou morální či tělesnou újmu či násilí. Je-li pravdou, že cílem každého procesu je hledání pravdy, platí zároveň, že hledat pravdu není možné pomocí nepřijatelných metod, které znásilňují lidskou osobu nebo osobnost určitého jedince. Z toho pramení vážné výhrady k využití takových vědeckých a technických metod, které používají různé pokusy – buď iluzorní, nebo v horším případě s předem stanovenými záměry – pro dosažení přesvědčivých důkazů, abychom zachovali princip vyjádřený v článku 7 Všeobecné deklarace lidských práv, podle něhož nesmí být nikdo podroben mučení nebo ponižujícímu jednání.“²²

Tento požadavek přirozeného práva nepopírá ani právní uspořádání *common law*, které ho však jinak neodůvodňuje, takže ho najdeme spíše v konstitucionální rovině: z toho vyplývá, že toto ustanovení má víc právní než přirozený základ.²³

Zdá se, že někteří autoři vnášejí do této perspektivy dovolenosti i normy státního práva, jak vyložíme o něco později.

b.2) Výraz *dovolent* se vztahuje také na způsob, jakým byl daný důkaz získán, jak už bylo řečeno výše; je proto nutné připomenout, že nejcharakterističtějším prvkem v tomto směru je sám požadavek na dodržování kanonického práva.

Přiblížit si to můžeme pomocí příkladu, který uvádí současný děkan Tribunálu římské roty v souvislosti s takzvanými *affida-*

vit,²⁴ tj. s možnostmi, a tudíž i předpokládanou dovoleností „shromáždit soukromě – na žádost notáře církevního soudu – písemná prohlášení stran a svědků se svědeckým obsahem, která pak jsou zařazena do akt dané kauzy jako dokumenty doručené poštou“.²⁵ Co se týká dovolenosti této praxe, autor připomíná: „Nelze ovšem prokázat, že se tyto soudní tribunály, které aplikují toto důkazní řízení ‚korespondenčně‘, nebo chceme-li mu přisoudit poněkud odbornější označení ‚affidavit‘, popř. ‚attestation‘, zakládají na ‚lex particularis‘, [...] platném v daném místě. V každém případě by však měl příslušný partikulární zákon upřesnit podmínky pro tento způsob shromažďování důkazů při procesu a pro tuto formu důkazního řízení a stanovit požadavky, které jsou na ni kladeny, např. holografie, ověření autora, kdy je její použití oprávněné a kdo je kompetentní tyto důkazy shromažďovat. Jestliže tedy podobná partikulární norma chybí, je nutné považovat tyto ‚důkazy‘ za neoprávněné, protože byly získány a zformovány v rozporu s normami, které upravují jejich přijetí a vytváření; nejedná se tedy pouze o mimosoudní způsob, ale přímo o postup ‚contra legem‘.“²⁶

Podmínky pro oprávněné předložení určitých důkazů stanoví procesní norma v souladu s principy všeobecných norem, takže žádná místní autorita nemá pravomoc dispensovat od nějaké procesní normy (kán. 87 § 1), ani partikulární právo není oprávněno popřít právo všeobecné.²⁷

Další příklad pro vyřešení otázky, jak máme chápat pojem dovolent, vychází z norem, jež najdeme v kánonu 1548 § 2 a v článku 194 § 2 IDC, jejichž obsah se v řadě bodů shoduje s občanskými zákony. Výraz *ab obligatione respondendi eximitur* [ze svědecké výpově-

di jsou vyňati] ukazuje, že neexistuje žádná formální povinnost odpovědi ze strany toho, kdo zaujímá nějakou veřejnou funkci, ale že strany i svědkové mají možnost svobodně se rozhodnout, zda budou vypovídat, přičemž je v soudcově pravomoci posoudit, zda je to v daném případě vhodné.

Situace je upřesněna takto: „Kán. 1548 není – na rozdíl např. od kán. 1550 – zneplatňující normou, nýbrž normou polehčující; ti, kdo se nacházejí v situaci, v níž by jim případná výpověď mohla přinést vážné škody, zvláště co se týká občanské roviny (náprava škod a disciplinární postihy ze strany profesního řádu, a nejen to, protože sem patří i kněží ‚quod attinet ad ea quae ipsis manifestanta sunt ratione sacri ministerii‘), mohou oprávněně odmítnout vypovídat... Mohou, ale nemusí: jestliže se přesto rozhodnou vypovídat, dělají to na vlastní riziko a nebezpečí, a právě v těchto případech (aby byl chráněn svědek, který má oprávněné motivy o to požádat, a aby bylo snazší získat potřebný důkaz) soudce obvykle stanoví, aby se tento úkon vykonal tajně (kán. 1598); to samozřejmě neznamená, že tyto osoby nemohou svědčit, a už vůbec ne, že by jejich výpověď – pokud se rozhodnou vypovídat – byla neplatná nebo nedovolená; naopak, právě proto, že je zákon zprošťuje povinnosti vypovídat, znamená to *ex adverso*, že je tento důkaz – pokud byl poskytnut – platný a dovolený.“²⁸

Příkladů ohledně dovolenosti určitého druhu důkazu, a to ve způsobu shromažďování důkazů by mohlo být bezpočet: např. přiložit k obhajobě nové důkazy a ovlivnit tak poznání soudce, avšak neumožnit stranám právo na obhajobu, zvláště pak, když nebyla znovu otevřena důkazní fáze řízení, jak o tom výše pojednáváme v pasáži o vyšetřování: „Máme

za to, že v případech, které se podobají těmto uvedeným, je třeba vyloučit hypotézu neplatnosti rozsudku, protože neplatnost nějakého úkonu je vždy *res odiosa* (kán. 18), ale především proto, že ani kán. 1527 § 1 ani čl. 157 § 1 *Dignitas Connubii* nemůžeme považovat za zneplatňující zákony, neboť ‚*expresse*‘ (kán. 10) neobsahují sankci neplatnosti z důvodu nedodržení toho, co tyto předpisy stanoví. Z toho stejného důvodu se nezdá jako přijatelná možnost se dožadovat *querela nullitatis*, tj. řízení o napravitelné neplatnosti rozsudku na základě kán. 1622, 5°, argumentující předpokladem, že neplatnost rozsudku vyplývá z neplatnosti určitého předchozího soudního úkonu, spočívajícího v přijetí a hodnocení nějakého nedovoleného důkazu (kán. 1619). To však není možné, protože – jak už bylo řečeno – nedovolený důkaz, byť by byl zařazen do akt, není neplatný, a tedy nezneplatňuje rozsudek, který je konečným úkonem soudního procesu.“²⁹

c) Uvažme rovněž, že mezi přídavnými jmény, jimiž jsou klasifikovány důkazy – se nejprve připomíná slovo (*užitečné*), odkazující na hledání pravdy, a teprve poté figuruje formální charakteristika (*dovolené*), vztahující se na jejich funkci a použitelnost v rámci procesu – najdeme také pojem *nezbytné* důkazy, který bychom mohli chápat i v jeho vztahu k základnímu principu *salus animarum*, což je základ pravdivého posouzení životní situace lidí.

Pravdivá odpověď na osobní situaci, jež je předmětem soudního procesu, se jeví jako nezbytně nutná pro klidný křesťanský život, pročež je v souladu s principem svědomí, který napomáhá vyrovnanému průběhu morálního života. Tím je zajištěno, že především soudce musí vyžadovat ucelený soubor důka-

zů, protože jenom tak může vynést spravedlivý soudní výrok.

V platném kodexu termín *nezbytné* důkazy v první řadě ospravedlňuje praxi důkazů *ex offio*, požadovaných ze strany soudce a ne od stran soudního řízení; primárním cílem těchto důkazů je nahradit nebo doplnit důkazy, které například nejsou plnohodnotné: nezbytné jsou proto ty důkazy, jejichž cílem je napomáhat soudci – prostřednictvím dosažení nezbytné morální jistoty, s níž by mohl vynést rozsudek podle pravdy (srov. kán. 1452 § 2) – k nalezení takové odpovědi, která bude užitečná pro svědomí obou stran, a ony tak prostřednictvím soudcova výroku nalezly přiměřenou pomoc pro své putování vstříc vykoupení.

d) K tomu je třeba doplnit, že bychom mohli najít i další vhodná přídavná jména, jak bylo představeno v jednom nedávno publikovaném textu: „Diskutovalo se o tom, zda může nedovolenost určitého důkazu vyplývat nejen z překročení vnitřních pravidel nebo principů kanonického práva, nýbrž také z nedodržování ustanovení státního právního zřízení. V posledku je samozřejmě nutné respektovat nezávislost kanonického řádu při hodnocení důkazů, ale nemůžeme opomenout ani ustanovení právního řádu státu, na jehož území kanonický proces probíhá, a to tím spíše, jedná-li se o skutečnosti trestního charakteru. Při soudním řízení proto nebude možné použít – a tudíž bude nutné odmítnout případné požadavky na jejich zařazení do akt procesu – všechny podněty, které mohou být ve světle pravidel, jimiž jsme se právě zabývali, zatíženy tím, že v sobě skrývají prvek nějakého trestného činu. Totéž pravidlo je třeba aplikovat i tehdy, chceme-li do procesních aktů začlenit dokumenty či jiné materiály (písem-

nosti, nahrávky, fotografie, elektronické zprávy atd.), které obsahují osobní údaje týkající se života jednoho z manželů. A protože nedovolenost určitého důkazu spočívá, jak jsme právě viděli, i ve způsobu, jakým byl získán (*quoad modum acquisitionis*), není možné využít například osobní dopisy adresované protistraně, které byly odcizeny a tajně otevřeny druhým z manželů, ani zprávy zaznamenané v mobilu, jichž se někdo neprávem zmocnil. Co se týká práva na ochranu soukromí a jeho případných narušení, myslím, že je třeba považovat za obecně platný princip již zmíněnou zásadu srovnání a zvážení zájmů, které jsou ve hře. Podle tohoto principu nelze chápat právo na ochranu soukromí jako absolutní hodnotu, jež by se těšila absolutní ochraně v jakékoliv situaci; toto právo nepochybně souvisí s jedním z významných aspektů lidské osoby, ale vždy musí ustoupit do pozadí, jestliže proti němu stojí jiné, vznešenější hodnoty, především jedná-li se o požadavek objasnit pravdu v určitém soudním procesu, týkajícím se základních práv člověka, jako tomu je i v procesu neplatnosti manželství. V rozsudcích o neplatnosti manželství, jak bylo správně připomenuto, figuruje ochrana soukromí jako vnitřní hranice sloužící správnému procesnímu postupu; toto právo se však nikdy nemůže stát absolutním nárokem nebo bariérou, protože jinak by ve většině případů nebylo technicky možné dosáhnout pravdy o daném manželství, která se týká právě oné *communitas vitae et amoris* manželů, vznikající při uzavření manželské smlouvy. Pokud se tedy ukáže, že ten, kdo chce předložit soudu nějaké soukromé dokumenty, nezískal tyto materiály průkazně nedovoleným způsobem, je možné tyto důkazy připojit k aktům procesu a využít je spolu

s ostatním důkazním materiálem pro hledání pravdy a pro vydání rozsudku, který by s nimi byl v co možná největším souladu.³⁰

K tomu je možné uvést ještě to, že dosah termínu *dovolený* v rámci důkazů se odvolává na „pozici, jíž církev ve svém uspořádání a učení dosáhla v určitém historickém momentu. Jakou pozici ohledně téhož argumentu v daném období zauímají státy, je – samozřejmě z teoretického hlediska – absolutně nepodstatné, i když z pragmatického pohledu to tak bezvýznamné být nemusí.“³¹

V tomto smyslu je třeba přisoudit pojmu *dovolený* poněkud širší význam, jehož součástí je i to, co sice není předepsáno, ale je to jednoduše vhodné. Odkaz na státní normy, byť jej kanonické právo přímo neukládá, se tudíž jeví jako nezbytný přinejmenším tehdy, když by se někdo mohl odvolat k občanskému soudu, zvláště pokud by bylo prokázáno narušení práva na soukromí (*privacy*).³²

Uvážíme-li též, že Gullo mluví o nezbytnosti spíše praktického než právního řádu, mohli bychom – přinejmenším tam, kde se jedná o odkazy na občanské zákony – nahradit pojem *dovolené* důkazy výrazem *vhodné* důkazy, čímž bychom rozhodnutí, co je vhodnější, ponechali nikoliv na mravním učení, nýbrž na rozhodnutí soudce, což by se mohlo dít třeba i v souladu s místní občanskou právní praxí, zvláště když se – jak se stává v Itálii v souvislosti s ochranou soukromí (*privacy*) – norma i sám garant *privacy* vyslovili pro *dovolenost* důkazu s tím, že přirovnali právo strany na ochranu svého soukromí k právu druhé strany na informovanost ohledně její existenční situace vzhledem k životu v manželství.³³ Navíc je třeba mít na zřeteli, že ani právní praxe různých států není jednoznačná a nechává široký prostor pro úsudek soudce, který vyšet-

řuje danou kauzu;³⁴ odvolávat se na většinová řešení je proto v této věci přinejmenším neúčinné, ne-li přímo škodlivé.³⁵

e) Na závěr tohoto bodu je třeba upozornit na dvě skutečnosti. Za prvé je nutné připomenout, že klasifikace důkazů jako nezbytných, užitečných, *dovolených* a také *vhodných* se vztahuje jak na typické důkazy, tj. na ty, s nimiž počítá kanonický právní řád, tak na důkazy netypické – třeba jen proto, že jsou nedokonalé, nepřímé nebo mimosoudní. Nemůžeme souhlasit s tvrzením některých autorů, podle nichž lze odvodit nedovolenost netypických důkazů ze záměny termínu *admitti* v *adduci* v kánonu 1527, mimo jiné už proto, že tato norma mluví o jakémkoliv (*quaelibet*) důkazu, který zůstává užitečný a *dovolený*: „Skutečnost, že právní katalog konkrétně nevyjmenovává důkazní prostředky, odpovídá principu svobody důkazu, charakteristickému pro kanonickou tradici; tato svoboda je konstantně mnohem silněji zaměřena na hledání pravdy prostřednictvím různých důkazních prostředků soudního procesu, než na formálně chápané potvrzení exkluzivní role průkaznosti předložených důkazů a jejich přijatelnosti.“³⁶

Protože si – jak už bylo zmíněno výše – při hodnocení toho, co znamená pojem *dovolené* důkazy, kanonický řád uchovává svou nedotčenou kompetenci a těší se vlastní nezávislosti, není možné akceptovat jakoukoliv formu „kanonizace“ nějakého občanského zákona (kán. 22). Jak nás ale učí právní doktrína a jak Brugnotto připomíná v komentáři k tomuto kánonu,³⁷ odkaz na státní právo neexistuje pouze jako hodnota, kterou církevní soud akceptuje včetně jeho zákonodárského charakteru (kanonizace), ale samotný kodex nejen že uznává kompetentnost občanských záko-

nů a upozorňuje na nutnost jejich zachování, ale kromě toho obsahuje i řadu odkazů na občanské zákonodárství. Spíše než v liteře spočívá hodnota kánonu 22 v principu, který je zde vyjádřen nebo zamýšlen; podle mě může tento princip osvětlit problém (v určitých případech značně komplikovaný), jakým způsobem se odkazovat na občanské zákony při shromažďování důkazů: ne že by kanonické právo muselo povinně respektovat občanské zákony, a to ani v trestní oblasti; pokud to však soudce uváží za užitečné, je třeba dodržovat státní předpisy s tím, že přednostní důraz je třeba položit na platnost církevních zákonů a poté vzít v potaz i zákony občanské. V tomto smyslu nacházíme, jak už jsme se zmínili výše, normativní odkaz, který je částečně akceptován ze strany státu a církve jak v již citovaných kánonech 1548, 1549 a 1550, tak v kanonickém normativu, shromážděném ve *Všeobecném dekretu. Ustanovení na ochranu práva na dobrou pověst a na soukromí*; avšak posledním a neustále zavazujícím odkazem zůstávají provždy předpisy pozitivního i přirozeného božského práva.

Je třeba mít neustále na mysli, že povinnost předložit důkazy je na straně toho, kdo formuluje určité tvrzení (kán. 1526): co se tedy týká naší reflexe vztahující se k neplatnosti důkazu předkládaného do soudního řízení, břemeno důkazu nese ten, kdo oponuje přijetí důkazu; neplatnost se tedy nemůže předpokládat, nýbrž musí být prokázána pomocí nějakého objektivního prvku, prokazatelně dosvědčujícího překročení morálních či kanonických norem, nebo z nedostatku úcty k osobě člověka, zvláště co se týká jeho soukromí.³⁸

Kdo má za úkol rozhodnout, které důkazy jsou užitečné a dovolené

Otázku kompetentnosti v oblasti předkládání důkazů můžeme vyřešit na základě srovnání kánonu 1526 § 1 (kde se připomíná základní pravidlo, že především žalující a nežalující strana jsou povinni odpovědět na předloženou pochybnost) a kánonu 1452 § 1, který zavazuje soudce, aby sledoval vyšetřovací proces i tím, že předkládá důkazy *ex officio*: tak je možné dát do souladu vyšetřovací princip s principem rozhodovacím, při němž není možné opomenout odkaz na *salus animarum*; kontextem, v jehož rámci se oba tyto odkazy, o nichž jsme mluvili, musí dostat do souladu, tedy vždycky zůstává hledání pravdy. Kanonické právo se v tomto shoduje se všemi systémy *civil law*, ale je v nesouladu se systémy *common law*.³⁹

Nestačí tedy, aby byly důkazy subjektivně pravdivé, ale je třeba, aby byly – v souladu s morální jistotou, k níž musí vést soudce – pravdivé objektivně, a jako takové aby je vyhodnotil soudce.⁴⁰

Můžeme se setkat s případy, kdy dochází k rozdílnému úsudku svědomí mezi subjektivním osobním hodnocením soudce a hodnocením, vycházejícím z důkazů přiložených k aktům (objektivní hodnocení). Jestliže se tradičně přisuzoval přednostní význam objektivní rovině úsudku,⁴¹ přesto nám pozornější a hlubší analýza současného způsobu vedení soudních procesů může nabídnout prostor pro překonání tohoto napětí; jedním z možných řešení může být klasický požadavek na předložení nových důkazů nebo na lepší zhodnocení stávajících důkazů pomocí znaleckých posudků *ad hoc*, což se musí přirozeně vždycky odehrávat v souladu s normami kanonického práva a právní praxe Tri-

bunálu římské roty⁴² Je jisté, že soudce jako veřejná osoba se nesmí při hledání morální jistoty opírat výlučně o své osobní domněnky, aniž by z toho důvodu vyloučil veškeré možné hranice omylu.

Dvojí pramen, z něhož vycházejí důkazy, je také naznačen ve znění kánonu 1527 § 1 a zvláště v odpovídajícím článku 157 § 1 IDC. Norma obsažená v kodexu mluví pouze o připuštění důkazů, přičemž se odvolává na aktivitu stran, zatímco instrukce, která v první části pouze přejímá kladnou formulaci z citovaného článku, se ve druhé části vyjadřuje k tomu, co není dovoleno přijmout jako důkaz: *ne adducantur neque admittantur*; druhé z použitých sloves zde poukazuje spíše na činnost soudce, který přijímá důkaz a rozhoduje o tom, zda je nezbytné zařadit ho do akt dané kauzy.

Z toho tedy můžeme vyvodit, že respekt k užitečnosti a dovolenosti důkazů jsou povinni zachovávat všichni, kdo se podílejí na projednávání kauzy, a ne pouze strany; tam, kde je to nezbytné, také ochránce spravedlnosti a obhájce svazku; to vše se vždy odehrává pod vedením soudce, který musí sledovat své svobodné přesvědčení na základě obnovených norem, které se už v předchozím kodexu blížily normám občanských právních systémů.⁴³

Důkaz je v rukou soudce, který musí dodržovat zákon prostřednictvím dostatečné znalosti, založené na aktech, aniž by přitom ztratil přehled a zkušenost vycházející z předchozích postupů právní praxe, jež brání zbytečným prodlením, soudním nebo mimosoudním odkazům zejména na občanskou spravedlnost; jeho jediným cílem má být dosažení spravedlivého rozsudku. Svobodné vyjádření soudce bylo zřetelně hájeno už v dobách pří-

prav kodexu z roku 1917; soudce má tedy poslední slovo, zda je obsah akt dostatečný či nikoliv pro dokázání pravdy ve věci, kterou je třeba rozhodnout; prohlásil to i papež Pius XII., když mluvil o nezbytné morální jistotě pro určitý soudní výrok.⁴⁴ V kolegiálních senátech je úkol přijmout nebo odmítnout důkazy, předložené stranami, do akt, v rukou vyšetřujícího soudce, který jako opravdový *dominus* disponuje veškerými nástroji pro shromažďování důkazů; to ovšem nepopírá specifický charakter kolegiality soudců, protože obvykle se ještě před uzavřením kauzy může celý soudní senát seznámit s akty, aby bylo zachováno právo stran na obhajobu; při nahodilé kauze se sleduje předepsaná praxe (kán. 1587–1591, čl. 217–228 IDC).⁴⁵ Další způsob, jímž se projevuje kolegialita, se projevuje tehdy, když soudní senát považuje vyšetřování za nedostatečné a odročí vynesení rozsudku, aby byly nashromážděny další důkazy, formou rozhodnutí ve smyslu *dilata et compleantur acta* (kán. 1609 § 5, čl. 248 § 5 IDC).

I když poslední slovo náleží soudnímu senátu, nicméně význam a komplexnost role vyšetřujícího soudce [auditora] či soudce zpravodaje je natolik závažná, že jejich činnost nelze mít za pouhou aktivitu ve smyslu funkčním nebo notářským, jelikož jejich jednání obsahuje podstatný úkol, tj. shromáždit nezbytné prvky, o které se bude opírat soudní výrok.

Je-li pravdou, že důkaz je srdcem celého soudního procesu, pak také platí, že slabý důkaz vede k nepodloženému rozhodnutí, v důsledku něhož je oslaben význam rozsudku, což může vést k různým negativním reakcím (žaloba na neplatnost,⁴⁶ *restitutio in integrum* nebo odvolání);⁴⁷ nelze vyloučit ani

možnost obrátit se na občanského soudce, který je sám o sobě vázán respektovat kompetenci a autonomii kanonických procesů, jak je uzákoněno v konkordátu.⁴⁸

Můžeme tedy zakončit tyto úvahy tím, že „vlastní subjektivita pojmu svobodného posouzení důkazu dostává právním řádem objektivní charakter jak díky aktům a v nich obsažené sbírce důkazů (jež musí být k dispozici všem stranám, aby je mohly zhodnotit a případně proti nim vznést námitky, čímž přispějí k posouzení jejich podstatné pravdivosti, což je úkolem soudce), tak díky odůvodnění rozsudku. Toto odůvodnění musí vzít v potaz každý důkaz, který strany předložily, a uvést, proč byl shledán přijatelným nebo pochybným“;⁴⁹ je třeba zároveň uvést, zda je daný důkaz zároveň dovolený, tj. zda odpovídá kanonickým normám a respektuje občanská práva zúčastněných stran.

Závěr

Za stále platné a užitečné považujeme slova kardinála Ericleho Felici, která se týkají důkazní oblasti, ale můžeme je aplikovat i na specifický případ dovolených, užitečných, nezbytných nebo vhodných důkazů: „Právní for-

mality jsou nezbytné, užitečné, vhodné. Zákon, který je vymezuje, je rozvážný a moudrý v rámci hranic, vymezených jeho cílem, kterým je jisté hledání pravdy. Právě zákon však dává soudci moc a povinnost nejen vyhodnocovat důkazy, ale i překonávat rigidní formalismus (vlastní určitým právníkům ze středověku, které Wernz-Vidal nazývá *de trivio*, srov. *Ius can.*, VI, č. 482), což se děje v *extrema ratio* odvoláním se na autoritu zákonodárce, ale také správnou interpretací zákona a jeho ducha ve vztahu k životu a zvykům lidí. Jeví-li se občas nesnadné nebo dokonce nemožné, a v některých případech přímo nebezpečné, stručně shrnout cestu, kterou se má ubírat snaha vyřešit ty nejobtížnější případy, jako jsou ty, o kterých jsme se zmínili, bude to relativně snazší pro takového soudce, který je dobře připravený, zná zákony i soudní praxi a má onen *sensus vitae et disciplinae*, jež je plodem životní moudrosti, vzdělání a zkušeností. Určitý zdravý formalismus pak bude prostředkem pro nalezení pravdy a pro dosažení vítězství spravedlnosti, a ne překážkou, nesnáží ani komplikací.“⁵⁰

Přeložil Jiří Plhoň

Poznámky

* Překlad studie publikované v Quaderni di diritto ecclesiale (QDE) 24, 2011

¹ Srov. J. LLOBELL, *Oggettività e soggettività nella valutazione giudiziaria delle prove*, in: QDE 14, 2001, s. 394–413; T. VANZETTO, *La fase istruttoria di una causa di nullità*, in: QDE 20, 2007, s. 279–298; P. BIANCHI, *La fase istruttoria nel processo di nullità matrimoniale: non solo indagine*, in: Tamtéž 18, 2005, s. 313–328.

² Srov. T. GIUSSANI, *Discrezionalità del giudice nella valutazione delle prove*, Città del Vaticano 1977, s. 114.

³ Srov. C. GULLO, *Prassi processuale nelle cause canoniche di nullità del matrimonio*, Città del Vaticano 2001, s. 123.

⁴ G. P. MONTINI, *De iudicio contentioso ordinario. De processibus matrimonialibus. Pars dinamica*, Ad usum Auditorum, Roma 20092, s. 135 a 141.

⁵ Srov. P. BONNET, *Prova: d) Diritto canonico*, in: Enciclopedia del diritto XXXVII, Milano 1988, s. 687.

⁶ Kanonický proces má vlastní normy a „uvědomělé dodržování těchto norem je povinností soudce; při jejich aplikování však soudce musí mít také na zřeteli, že tyto normy nejsou samy o sobě cílem, nýbrž jde o prostředek k dosažení cíle, tj. k získání a zajištění objektivně založené morální jistoty ohledně projednávané skutečnosti. Nesmí docházet k tomu, že by se to, co má být podle vůle zákonodárce pomocí a garancí pro nalezení pravdy, stalo naopak překážkou k jejímu dosažení. Kdykoliv se formální zachování práva stane nespravedlností nebo nedostatkem vyrovnanosti, vždycky je možné odvolat se na zákonodárce“. PIUS XII., *Allocutio ad Praelatos Auditores ceterosque Officiales et Administratos Tribunalis S. Romanae Rotae*, 1. 10. 1942, č. 3, in: Acta Apostolicae Sedis 34, 1942, s. 341.

⁷ Srov. S. CARMIGNIANI CARIDI, *Principio inquisitorio e principio dispositivo*, in: Il giudizio matrimoniale dopo l'istruzione "Dignitas connubii". Parte prima, I principi, Città del Vaticano 2007, s. 327–334.

⁸ Srov. P. BIANCHI, *La certezza morale e il libero convincimento del giudice*, in: Tamtéž, s. 387n.

⁹ Tamtéž, s. 388.

¹⁰ „In negotio quod privatorum solummodo interest, iudex procedere potest dumtaxat ad instantiam partis; sed in delictis, et in iis quae publicum Ecclesiae bonum aut animarum salutem respiciunt, etiam ex officio.“

¹¹ Kán. 1452: § 1. Ve věci, která se týká pouze soukromých osob, smí soudce jednat pouze na návrh strany. Po zákoněm zahájení řízení ve věci může a musí soudce jednat také z úřední povinnosti v záležitostech trestních a jiných, které se týkají veřejného prospěchu církve a spásy duší. § 2. Mimo to může soudce doplnit zanedbání stran v poskytování důkazů nebo uplatňování námitek, kdykoliv to považuje za nutné k zabránění vážně nespravedlivému rozsudku, při zachování kán. 1600.“ Srov. S. CARMIGNIANI CARIDI, *Principio*, s. 329–330.

¹² P. BIANCHI, *La fase*, s. 328.

¹³ „Probationes quae ad moras iudicio nectendas postulari videntur, ceu examen testis longe dissiti, aut cuius domicilium nescitur, vel cognitio documenti quod cito haberi non potest, iudex ne admittat, nisi hae probationes necessariae videantur quia ceterae deficient aut satis non sint.“ (kán. 1749); [Soudce nesmí připustit důkazy, které budí dojem, že jsou navrhovány k zdržení soudního řízení, jako výslech svědka velmi vzdáleného nebo jehož řádné bydliště je neznámé, nebo nahlédnutí do listiny, kterou nelze brzy získat, leč by se tyto důkazy zdály být nutné, protože jiných není ani nebo jsou nedostačující].

¹⁴ Srov. J. P. SCHOUPE, *Can. 1527*, in: Comentario exegetico al Código de derecho canónico, IV/II, Pamplona 1996, s. 1282–1283. V této souvislosti připomíná G. P. Montini: „Ohledně zařazení tohoto principu do morální oblasti můžeme zaznamenat určité nejistoty, mimo jiné i proto, že v kodexu je pojem *licitus* pravděpodobně používán také v souvislosti s oprávněností, chápanou jako opak pojmu *invalidus*. Dovoleno se tedy netýká důkazů jako takových, protože je jasné, že důkazy, které kodex předpokládá, jsou dovolené. Neodvolává se ani na určitou kvalitu, kterou by musely vykazovat netycké důkazy, jež by bylo v určitých případech žádoucí obdržet. Zde se nepochybně jedná o dovoleno okolností, za nichž je určitý důkaz získán, takže důkazů se tato charakteristika týká jen z vnější strany. Autoři však nedokáží tuto podmínku uceleně obhájit. Zdá se nemožné rozlišovat mezi přijetím (což by nebylo možné: nepřijatelnost) a faktickým začleněním tohoto důkazu do akt (přijetím) a jeho soudním posouzením. Sám o sobě nemůže být důkaz, který nebyl přijat, začleněn do akt, takže jej nelze posoudit pro získání jasného rozhodnutí. Možná by bylo možné akceptovat určité posouzení nedovoleného důkazu, nakolik by byl tento důkaz začleněn do actis, byť by nebyl součástí *probatis* (srov. kán. 1608 § 2).“ G. P. MONTINI, *De iudicio contentioso*, s. 137.

¹⁵ G. P. MONTINI, *De iudicio contentioso*, s. 140 a 141.

¹⁶ Srov. *Communicationes* 38, 2006, s. 233 a 262; G. P. MONTINI, *De iudicio contentioso*, s. 136.

¹⁷ Srov. *Schema canonum de modo procedendi pro tutela iurium seu de processibus*, Città del Vaticano 1976, s. 41. Nic se zde neříká o širším významu pozmeněného výrazu (srov. *Communicationes* 8, 1976, s. 188).

¹⁸ C. GULLO, *Questioni sulla liceità delle prove nelle cause matrimoniali*, text přednášky pronesené 19. 9. 2001 během Kurzu vzdělávání pro právní pracovníky na církevních soudech, s. 4. [online] http://www.infosbc.org.br/portal/index.php?option=com_content&view&id=434:questionisullaliceitadelleprovenellecausematrimoniali&catid=86:funcao&Itemid=104

¹⁹ Srov. G. P. MONTINI, *De iudicio contentioso*, s. 139, pozn. 330.

²⁰ Montini k tomu přidává také *quoad finem*. Srov. G. P. MONTINI, *De iudicio contentioso*, s. 138. I když tento odkaz považují za vhodný, přesto je třeba upozornit, že jej soudce, který přijímá daný důkaz, ne vždy může takto posoudit. Autor uvádí příklad dopisů, předložených soudnímu tribunálu bez souhlasu dotčené osoby. Zde je třeba upozornit, že pokud se tento člověk (částo nežalující strana) neúčastní soudního sporu, jak je možné zhodnotit jeho vůli? Je-li pak tento důkaz akceptován jako užitečný pro soudní proces, dochází k popření cíle ochrany soukromí dané osoby ve jménu veřejného dobra posouzení platnosti manželství. Jiní autoři omezují tento odkaz na cíl na to, co se týká „způsobů jejich dosažení“. A. INGOGLIA, *Inammissibilità di prove illecite* (art. 157 „Dignitas connubii“), in: *Matrimonium et ius*. Studi in onore del Prof. Avv. Sebastiano Villeggiante, Città del Vaticano 2006, s. 394n.; M. FERRANTE, *Le prove in genere*, in: *Il giudizio matrimoniale dopo l'istruzione "Dignitas connubii". Parte Terza*. La parte dinamica del processo, Città del Vaticano 2008, s. 313.

²¹ V novém kodexu občanského práva francouzského z roku 1976 dovoluje čl. 10 soudci přijmout jakýkoliv důkazní prostředek, který zákon dovoluje, čímž se zneplatňuje tradiční princip, podle něhož jsou důkazní prostředky výlučně úkolem stran. M. TARUFFO, *Prova. Diritto comparato e straniero*, in: Enciclopedia giuridica, XXVIII, Roma 1992, s. 1. Srov. též J. J. GARCÍA FAÍLDE, *Cuando no es ad-*

misibile, por ser prueba ilícita, una pericial psiquiátrica o psicológica, in: Forum canonicum 4, 2009, s. 231–236.

²² T. GIUSSANI, *Discrezionalità*, s. 74, pozn. 50. Srov. též J. P. SCHOUPPE, *Can. 1527*, s. 1283.

²³ „Pravidla vyloučení nelegálních důkazů, vycházející z ochrany práv obžalovaného a obecně z práv lidské osoby, představují aplikaci procesu konstitucionálních principů, uzákoněných ve IV. a V. stati, které brání využívat takové formy, jež byly vytvořeny nebo odhaleny jako nástroje překračující tato pravidla.“ M. TARUFFO, *Prova*, s. 4.

²⁴ „U některých církevních soudů jsme u kauz neplatnosti manželství zaznamenali časté užívání mimosoudních důkazů, obsahujících písemné odpovědi a prohlášení stran i svědků, které se mají získávat během vyšetřování. Tyto tribunály se odvolávají jak na plánovaný přesun *modus interrogandi partes et testes* na *ius particulare*, odpovídající občanské legislativě daného místa, tak na význam klauzule nisi aliter lex particularis caveat, obsažené v kán. 1561, jímž je stanoven způsob, jakým má být provedenou soudní zkoumání, obvykle aplikují ve všech kauzách takzvanou metodu *affidavit*. A. STANKIEWICZ, *Le caratteristiche del sistema probatorio canonico*, in: Apollinaris 67, 1994, s. 101–102).

²⁵ Tamtéž, s. 102.

²⁶ Tamtéž, s. 102–103.

²⁷ „Ostatně spolu s rozhodným nesouhlasem s touto prací je třeba ukázat také na vážnou pochybnost, zda vůbec partikulární zákon může schválit tento „korespondenční“ způsob jako řádnou formu pro získání prohlášení stran a svědků v rámci soudního řízení. Podle oficiální doktríny, která se v této oblasti vytvořila, by partikulární zákon, o němž se mluví v kán. 1551, mohl týkat změny pouze v oblasti požadované přítomnosti notáře během výslechu stran a svědků, a zvláště co se týká požadavku, aby jim při výslechu kladl otázky jedině soudce. Ve všech ostatních případech je nutné zachovat obecný princip soudního procesu, podle něhož je soudní výslech vyhrazen výlučně samotnému soudci.“ Tamtéž, s. 103–104.

²⁸ G. GULLO, *Questioni*, s. 6.

²⁹ M. FERRANTE, *Le prove*, s. 315.

³⁰ P. MONETA, *Processo matrimoniale canonico e diritto penale italiano*. Prolusione tenuta per l'inaugurazione dell'Anno giudiziario al Tribunale Ecclesiastico Regionale Calabro, 9. 2. 2010, s. 24–25. Pomocí jiných příkladů, které však v podstatě odpovídají tomu našemu, se už dříve vyjádřil jiný advokát roty. Vycházíme-li z *favor veritatis*, „můžeme se ptát, proč bychom vlastně měli považovat za nepřijatelnou nějakou nahrávku, která vznikla uváženě a s vědomím, tzn. že ten, kdo na ní mluví, si byl vědom, že je jeho řeč nahrávána, nebo nějakou lékařskou zprávu, která se týká druhé strany, jež ji ovšem při odloučení od druhého manžela nechala u něho doma? Cožpak tyto důkazní prostředky narušují právo na ochranu soukromí? Samozřejmě, kanonické zákony chrání právo na vlastní soukromí (kán. 220), ale toto právo je nepochybně podřízeno *salus animarum*, přičemž pravdivé prověření jejího vlastního *status* je nepochybně převládající hodnotou. Nikdo samozřejmě nemůže přinutit násilím některou ze stran, aby se podrobila znaleckému průzkumu (tím je chráněno soukromí jednotlivé osoby), ale nic nebrání tomu, aby byl znalecký průzkum proveden stejným způsobem na základě akt, dokumentů atd. (čímž je chráněno právo na zjištění pravdy o *status personale*).“ C. GULLO, *Prassi processuale*, s. 125.

³¹ C. GULLO, *Questioni*, s. 4.

³² „Nedávno se italský trestní soudní dvůr zabýval případem jedné nežalující strany, která se v kanonickém procesu

neplatnosti cítila být pomluvena obsahem některých výpovědí; soudní tribunál akceptoval výhrady vůči příslušnému rozsudku, který zprostil obžalované viny, a stanovil, aby byl soudce církevního soudu předvolán jako svědek v trestním procesu. Je pravda, že v tomto případě – jako i v dalších podobných případech – bude moci církevní soudce odmítnout vypovídat s odvoláním na normu, která chrání služební tajemství (čl. 200 kodexu trestního práva), a nebude nutné se odvolávat na garanci právní autonomie, zaručené ve 2. článku revidované dohody Lateránského konkordátu. Skutečností ovšem zůstává, že se v budoucnosti bohužel budeme s podobnými aktivitami setkávat pravděpodobně stále častěji.“ A. INGOGLIA, *Inammissibilità*, s. 8.

³³ Srov. např. M. DEL POZZO, *Il coordinamento interordinamentale tra giurisdizione civile ed ecclesiastica nell'acquisizione di cartelle cliniche nelle cause di nullità matrimoniale*, in: Ius Ecclesiae 19, 2007, s. 273–290.

³⁴ „V moderních právních uspořádáních je nejdůležitějším jádrem právní disciplíny důkazního řízení v trestním procesu nejen způsob získání důkazu, aby byl zaručen základní princip ochrany obžalovaného, ale také pravidla, zakazující určité prostředky k získání důkazů. Tato pravidla omezují aplikaci tzv. principu svobodného získání důkazu i axiomu absolutní pravdy, protože vylučují určité důkazy z trestního procesu ve jménu ochrany dalších hodnot, jež by mohly být v protikladu s hodnotou hledání pravdy, ale které právní řád nepřestává vnímat jako hodné ochrany. Jde např. o vyloučení důkazů, které z důvodu předmětu, o něž se opírají, nebo kvůli prostředku, jímž jsou získány, implikují narušení veřejného, profesního nebo osobního tajemství. Vyloučeny jsou také důkazy, které pro svou povahu nebo pro způsob, jakým byly získány, narušují tělesnou nebo psychickou osobní integritu obžalovaného (jako v případě detektoru lži nebo použití léků s psychotropními účinky). Konečně jsou vyloučeny důkazy, které svou povahou nebo způsobem, jakým byly získány, narušují základní práva obžalovaného (jako např. neautorizované odposlouchávání telefonu). Je ovšem třeba říci, že jestliže z jedné strany existuje určitá základní tendence vyloučit aplikovatelnost tzv. nedovolených důkazů, protože se má za to, že základní práva obžalovaného mají větší váhu, mezi různými právními zřízeními není v řešení této záležitosti jednotný postup. Tradiční koncepce vyšetřování v trestním procesu ve skutečnosti velmi znesnadnila a znejistila další vytváření norem, které by efektivně zamezily použití nedovolených důkazů. Jedná se o problém, který se jen zřídka vyskytuje v trestních procesních kodexech, ale který se dočkal širokého, byť nesourodého zpracování v jednotlivých uspořádáních právní praxe.“ M. TARUFFO, *Prova*, s. 2–3.

³⁵ „Na psychologické rovině soudcova přesvědčení by snaha některého z právních zástupců nebo jakékoliv jiné autority, směřující k tomu, aby se nějaký materiál, který by mohl potvrdit pravdivost určité teze, nedostal k soudnímu řízení, mohla být interpretována a hodnocena jako pokus o bránění v nalezení pravdy, což by jen přidalo vody na mlýn protichůdné tezi. To, že by jeden nebo více svědků během vyšetřování mluvili o záznamech telefonních rozhovorů, aniž by však uvedli, proč, za jakým účelem nebo kým byly tyto záznamy uskutečněny, aby tak dokázali neoprávněnost či dovolenost chování toho, kdo tuto nahrávku usku-tečnil, nemá žádný vliv na přijetí tohoto záznamu, protože církevní soudce může samozřejmě prohlásit, že vzhledem k cílům manželské kauzy je dotazování se, proč a jak byla tato nahrávka provedena, zbytečné. V každém případě nespadá hodnocení toho, zda daná nahrávka je nebo není protizákonná, do kompetence církevního soudce.“ N. BARTO-

NE, *Processo canonico e diritto penale italiano*. Autorità giudiziaria ecclesiastica e autorità giudiziaria statale. Competenza e controllo penale: incomprensioni e soluzioni, in: *Matrimonio canonico e ordinamento civile*, Città del Vaticano 2008, s. 102).

³⁶ A. STANKIEWICZ, *Le caratteristiche*, s. 120.

³⁷ Srov. *Codice di diritto canonico commentato*, Milano 2009³, s. 22.

³⁸ Srov. C. GULLO, *Questioni*, s. 5.

³⁹ „Co se týká role soudce vzhledem k získávání důkazů, je třeba podtrhnout, že tento úkol – na rozdíl od toho, co se odehrává v systémech *civil law* – je kompletně pasivní. Ideologie, na níž je založen *adversary system* a v důsledku níž musí být celý průběh procesu integrálně rezervován stranám, zatímco úkolem soudce je zůstat pasivním arbitrem a kontrolovat formální správnost tohoto sporu, se zvlášť důrazně projevuje právě v oblasti získávání důkazů.“ Určité signály reformy tohoto absolutního principu, o němž se hovoří výše, se nesměle objevují díky zásahům právní praxe a díky doktrinálním studiím, jež se zabývají problémem hledáním pravdy. Srov. M. TARUFFO, *Prova*, s. 5.

⁴⁰ „Lo que para este cometido le sirve al juez non es tanto la prueba ‚veraz‘ cuanto la prueba ‚verdadera‘; voy a aclarar esto: para el juez lo principal en el juicio es llegar a la certeza subjectiva sobre la verdad objetiva y por lo tanto lo principal en el juez espera de una prueba vgr. de un testigo es no tanto que no le mienta cuanto que le diga la verdad porque si aunque no mienta no le dice la verdad le lleva el error; un testigo, por ejemplo, puede hablar con sinceridad, es decir, puede hablar sin mentir y, por lo tanto, siendo ‚veraz‘ en cuanto que dice lo contrario a lo que piensa; pero si lo que piensa es algo que no responde a la verdad objetiva, al decir lo que piensa non dirá la verdad objetiva si por ejemplo, me pongo ahora, que es de día, unas gafas oscuras y con ellas veo oscuro hasta creer que es de noche, si digo que es de noche no miento (soy veraz al decirlo) pero non digo la verdad objetiva puesto que de hecho la verdad objetiva es que ahora es de día (no soy verdadero); en cambio si en esta hipótesis digo que es de día, miento (no soy veraz) puesto que digo lo contrario a lo que siento pero digo la verdad objetiva (soy verdadero) porque es verdad que ahora es de día.“ J. J. GARCÍA FAÍLDE, *Nuevo derecho procesal canónico*, Salamanca 1995, s. 118).

⁴¹ „Už v dávných dobách byl představen problém, zda může soudce odsoudit nějakého obviněného *iudicialiter convictum de crimine*, kterého však tento soudce osobně považuje za nevinného. Všichni souhlasně tvrdili, že je třeba použít všechny prostředky, aby tato nevína, o níž je osobně přesvědčen soudce, vyšla najevo i při soudním řízení – třeba předáním této kauzy jinému soudnímu tribunálu, k němuž může být soudce, který zastává domněnku o nevině, předvolán jakou soudce. Pokud to ale nebylo možné skutečnit *quid iuris*? Jiní se spolu se sv. Tomášem domnívali, že nehlédě na svou osobní domněnku o nevině, musí tento soudce postupovat proti nevinnému, protože jako veřejná osoba má postupovat de publica scientia. Na druhé straně, uvažovali tito myslitelé, kdo vynáší nějaký rozsudek *secundum allegata*, nezabíjí nevinného, neboť vina padá na ty, kdo ho obžalovali jako zločince (srov. S. Th., 2, 2, 60, 4 ad 2).“ P. FELICI, *Formalità giuridiche e valutazione delle*

prove nel processo canonico, in: *Communicationes* 9, 1977, s. 178–180. Podobné výrazy byly publikovány i v nedávné době: „V případě, který je možný, avšak – vzhledem ke značné elasticitě současného kanonického důkazního řízení – málo pravděpodobný, kdy by došlo ke konfliktu mezi osobní znalostí soudce a důkazním materiálem, připomíná již sv. Tomáš Akvinský, že soudci jakožto veřejné osoby musí vynést rozhodnutí podle toho, co znají v rámci této své funkce. P. ERDO, *La certezza morale nella pronuncia del giudice*, in: *Periodica de re canonica* 87, 1998, s. 103–104.

⁴² Srov. P. ERDO, *La certezza morale*, s. 101.

⁴³ J. Llobell, *Oggettività e soggettività*, s. 409.

⁴⁴ „Nepochybně se občas mohou objevit konflikty mezi ‚právním formalismem‘ a ‚svobodným posouzením důkazů‘; tyto spory jsou většinou pouze zdánlivé a obvykle i snadno řešitelné. Vždyť existuje-li pouze jediná objektivní pravda, i objektivně zjištěná morální jistota nemůže nebýt jediná. Není proto přípustné, aby nějaký soudce prohlásil, že na základě soudních akt nabytí osobní morální jistoty ohledně skutečnosti, kterou má rozsoudit, a zároveň aby jakožto soudce popřel tutéž objektivní jistotu z pozice procesního práva. Podobné protiklady by ho spíše měly vést k novému, pečlivějšímu průzkumu kauzy. Nezřídka totiž vycházejí z toho, že některé oblasti zkoumané otázky, jež získávají svůj plný význam a hodnotu pouze tehdy, posoudíme-li je v rámci celku, nebyly zhodnoceny správně, nebo došlo k tomu, že formální právní normy byly nesprávně interpretovány, popř. aplikovány proti úmyslu a záměru zákonodávce. V každém případě vyžaduje důvěra, již se soudní tribunály musí těšit u lidí, abychom se podobným konfliktům mezi oficiálním míněním soudců a oprávněnými dojmy veřejnosti, zvláště té, která dosáhla vyššího vzdělání, vyhnuli, a pokud nastanou, abychom je vyřešily.“ Pius XII., *Allocutio*, č. 4, s. 341–342.

⁴⁵ Srov. G. P. Montini, *De iudicio contentioso*, s. 142–147.

⁴⁶ Zákon „poskytuje soudci pravomoc odmítnout přijetí určitého důkazu (probatio – říká zákon v jednotném čísle) a důvodem se zdá být to, že se má stranám zabránit v možnosti klást obstrukce prostřednictvím neustálých požadavků na přijetí nových důkazů, čímž by se rozhodnutí v dané kauze odkládalo na neurčito. Skrývá se zde však také i nebezpečí v případě, že by proti soudci, jemuž chybí vyváženost, stála v dané kauze některá strana (nebo obhájce), která by usilovala o nesprávné cíle. Odmítnout nějaký důkaz neznamená odmítat všechny požadované důkazy ani jediný požadovaný důkaz, především na odvolacím stupni, v němž by očekávané rozhodnutí mohlo nabýt platnosti. Upírat nějaké straně přijetí jakéhokoliv důkazu, nebo dokonce jediného požadovaného důkazu, znamená upřít jí jakoukoliv možnost bránit se, takže pak není hájena spravedlnost, nýbrž se uvádí do pohybu jakási její parodie. Proti tomuto způsobu jednání ze strany soudního orgánu nezůstává jiná možnost než požadavek na *querela nullitatis* (kán. 1620, č. 7), a pokud by se narazilo na hranice této možnosti, žaloba proti soudci.“ C. GULLO, *Prassi processuale*, s. 127.

⁴⁷ Srov. A. STANKIEWICZ, *Le caratteristiche*, s. 100.

⁴⁸ To je uznáno v čl. 2 Dohody Lateránského konkordátu.

⁴⁹ Srov. J. LLOBELL, *Oggettività*, s. 412.

⁵⁰ P. FELICI, *Formalità*, s. 183–184.